STATUSUL CONSTITUȚIONAL AL CETĂȚEANULUI ÎN PROCESUL ELECTORAL CONTEMPORAN

THE CONSTITUTIONAL STATUS OF CITIZEN IN MODERN ELECTORAL PROCESS

Alexandru ARSENI, doctor *habilitat în drept,*
Universitatea de Stat din Moldova

Ion RUSANDU, *doctor în filosofie,*
Institutul de Cercetări Juridice și Politice
rusandu@list.ru

Rezumat

Drepturile și libertățile omului, libera dezvoltare a personalității umane reprezintă valori supreme și sunt garantate de Constituția Republicii Moldova (art.1, alin.(1). Printre drepturile fundamentale constituționale un rol decisiv îl joacă dreptul de vot, dreptul de a alege, ca pârghie democratică de exercitare directă a suveranității naționale. Tocmai din aceste motive organizarea și desfășurarea alegerilor constituie piatra de temelie a cristalizării statului de drept și democratic în baza principiilor separației puterilor în stat, legalității și legitimității puterii.

***Cuvinte-cheie**: drepturi fundamentale, drepturi electorale, competență, obligație, răspundere, contestație, fraudă, validare.*

Summary

Human rights and freedoms, open development of human personality represent supreme values are guaranteed by the Constitution of the Republic of Moldova stipulates (art. 1, para. (1). Among the fundamental constitutional rights a decisive role has played the vote right, the right to vote, as a democratic leverage for the exercise of national sovereignty. Precisely for these reasons for organization and conducting of the elections constitutes the cornerstone of crystallization of the law rule and democratic principles based on the separation of state powers, legality and power legitimacy.

***Keywords:** fundamental rights, electoral rights, justice, liability, responsibility, opposition, fraud, validation.*

Transformările esențiale ale sistemului politic care au survenit în cei 25 de ani de independență a Republicii Moldova nu au putut să nu aibă un impact asupra conținutului normelor și procedurilor de alegeri de orice tip, prin intermediul cărora se formează organele puterii în țară.

În cadrul procesului participă diferiți subiecți, avînd fiecare un statut juridic determinat. Locul central între subiecții procesului electoral îl ocupă omul/cetățeanul, care își exprimă puterea sa nemijlocită la alegeri și referendumuri. Anume omul/ cetățeanul este destinatarul principal al legislației electorale și unicul deținător al dreptului constituțional de a alege și a fi ales în organele puterii statale și a celor de nivel local-administrativ.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 57 25.07.2017 15:32:45

În același timp, după cum menționează Ion Guceac, creșterea extensivă a procesului de reglementare normativă a relațiilor sociale este una dimensională și omniprezentă, nefiind generată de moftul sau ambiția persoanelor oficiale și nici o anomalie a statalității. Acest proces, oricît de paradoxal ar părea, este determinat de tendința de a menține un dinamism social sănătos, de a satisface necesitatea societății în ordine stabilă, în securitate garantată și, prin urmare, dezvoltare durabilă [1].

Din aceste considerente, și mai ales ținând cont de forma întrebărilor apărute în legătură cu scrutinul prezidențial din 13 noiembrie 2016, ne punem ca scop elucidarea cauzelor și trasarea căilor de normalizare a situației.

Doctrina constituțională afirmă că a devenit incontestabil adevărul conform căruia „… edificiul constituțional al oricărei țări este cu siguranță sortit prăbușirii dacă principala coloană de susținere a acestuia – drepturile și libertățile omului și ale cetățeanului – nu este reală și durabilă. Indubitabil, dinamica istoriei umanității sugerează forma de mișcare a unui bumerang: totul pleacă de la om și revine la el, în folosul sau împotriva lui. Omul este reperul axiologic cardinal al oricărui sistem juridic"[2].

În esență, „drepturile fundamentale sunt acele drepturi subiective ale cetățenilor, esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea acestora, indispensabile pentru libera dezvoltare a personalității umane, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi"[3].

Drepturile fundamentale sunt drepturi subiective, adică „acea prerogativă conferită de lege în temeiul căreia titularul dreptului poate și uneori chiar trebuie să desfășoare o anumită conduită și să ceară altora desfășurarea unei conduite adecvate dreptului său, sub sancțiunea prevăzută de lege, în scopul valorificării unui interes personal, direct, născut și actual, legitim și juridic protejat, în acord cu interesul general și cu normele de conviețuire socială"[4].

Așadar, ne aflăm în domeniul drepturilor fundamentale cetățenești în ansamblu. Însă obiectul nostru de studiu îl fac doar drepturile fundamentale ce țin de exercitarea suveranității naționale direct de către popor. În doctrina constituțională însă se conturează cu certitudine două drepturi fundamentale, exclusiv politice: dreptul de a alege și dreptul de a fi ales.

Aceste drepturi se încadrează în instituția juridică a dreptului constituțional în formula „drept electoral".

A. Doctrina autohtonă:

a) Definirea sintagmei „drept electoral"

De remarcat, doctrina constituțională utilizează două sintagme: „drept electoral" și „sistem electoral", noțiuni care în viziunea lui S. Tămaș nu trebuie confundate din următoarele raționamente: „… noțiunea de drept electoral semnifică totalitatea normelor juridice care reglementează participarea cetățenilor la procesul de formare a organelor de stat centrale și locale efective, precum și la alegerea funcționarilor lor, prin intermediul drepturilor și libertăților electorale garantate de Constituția Republicii Moldova, iar noțiunea de sistem electoral presupune proceduri utilizate pentru desemnarea de reprezentanți ai poporului în organismele puterii centrale și locale"[5].

Aceeași idee o regăsim și la Ion Guceac, [1] și la T.Cârnaț [6].

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 58 25.07.2017 15:32:46

O abordare aparte o întîlnim la constituționalistul V.Popa, în viziunea căruia „raportul juridic de drept electoral este un drept al cetățenilor de a alege și de a fi ales în organele reprezentative centrale și locale, obligație a cetățenilor de a exercita aceste drepturi după anumite reguli stabilite prin norme juridice, și obligații ale autorităților publice respective de a asigura realizarea drepturilor menționate".

Se argumentează o dublă ipostază a raportului juridic de drept electoral în: pe de o parte, dreptul fundamental al cetățeanului de a alege organele reprezentative, ca drept subiectiv fundamental, și, pe de altă parte, obligația instituțiilor etatice abilitate de a crea toate condițiile necesare întru realizarea dreptului cetățenesc de a alege.

Această concluzie este confirmată de autor prin următoarele argumente.

„O categorie de subiecte ale raporturilor juridice de drept electoral o constituie cetățenii domiciliați în colectivitățile unde au loc alegerile, la care participă, realizându-și astfel drepturile subiective.

O altă categorie de subiecte o constituie autoritățile publice (Guvernul, comisiile electorale, instanțele judecătorești) învestite prin lege cu obligația de a asigura organizarea și desfășurarea alegerilor" [7].

Cetățeanul Republicii Moldova are dreptul subiectiv de a alege, iar instituțiile statului (Guvernul, Ministerul de Externe, Misiunile diplomatice, Ministerul Tehnologiilor Informaționale, Comisiile electorale, primării, instituțiile judecătorești) sunt învestite prin lege cu obligația de a asigura organizarea și desfășurarea alegerilor cu scopul de a asigura materializarea dreptului subiectiv al cetățeanului de a alege [8].

Utilizarea sintagmelor „sistem electoral", „drept electoral" ca sinonime se confirmă, deoarece sunt alcătuite din norme juridice electorale. În conceptul doctrinarilor, „*Normele electorale* stabilesc care sunt drepturile electorale, condițiile ce trebuie îndeplinite de o persoană pentru a fi beneficiarul acestora, precum și garanțiile ce fac efectivă exercitarea lor. De asemenea, normele juridice electorale stabilesc obligațiile organelor de stat în legătură cu alegerile, regulile de organizare și desfășurare a alegerilor, precum și cele de stabilire, centralizare și comunicare a rezultatelor votării" [9].

Așadar, în raportul juridic de drept electoral avem două subiecte: 1) cetățeanul și 2) statul, prin organele speciale. Considerăm necesar a supune analizei fiecare subiect în parte în conformitate cu poziția și statutul ce-i aparțin în acest raport.

Ce ține de titularul drepturilor electorale, urmează a stabili următoarele: a) care sunt drepturile electorale, b) ce condiții trebuie să întrunească o persoană pentru a fi beneficiarul acestora și c) garanțiile ce fac efectivă exercitarea lor.

a) Pornim de la reglementările normative. Potrivit art.21 alin.1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului, „1) Orice persoană are dreptul să participe la conducerea treburilor publice ale țării sale, fie direct, fie prin intermediul unor reprezentanți liber aleși. 2) Orice persoană are dreptul de acces, în condiții de egalitate, la funcțiile publice ale țării sale. 3) Voința poporului este baza puterii de stat, această voință trebuie să fie exprimată pentru alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic, prin sufragiu universal, egal și prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului…". Cu toate aceste generalizări conchidem că se stipulează dreptul de a alege și dreptul de a fi ales. În mod direct această situație este reflectată în art.38 alin.(2) și (3) din Constituția Republicii Moldova. Doctrina constituțională în unanimitate exprimă aceste două drepturi, încadrîndu-le în categoria drepturi exclusiv politice.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 59 25.07.2017 15:32:46

b) Al doilea element al raportului de drept electoral este într-o legătură dialectică cu primul și îmbracă următoarea redacție. Potrivit art.38 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova, cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vîrsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție din motivul stabilit de lege. Aceeași redacție o are și art.11 din Codul Electoral [10].

Or dreptul de a alege semnifică nu altceva decât „posibilitatea recunoscută și garantată a unei persoane ca, în condițiile legii, să participe la desemnarea" reprezentaților în organele puterii.

Pentru ca o persoană să beneficieze de dreptul de vot, trebuie să întrunească următoarele: 1) cetățenia Republicii Moldova, 2) vîrsta minimă de 18 ani; 3) să nu fie privați de dreptul de vot în modul stabilit de lege. Articolul 13 alin.(1) din Codul Electoral stipulează că nu au dreptul de a alege persoanele:

„a) care nu întrunesc condițiile prevăzute în art. 11;

b) care sunt recunoscute incapabile prin hotărîrea definitivă a instanței de judecată. Despre existența unor astfel de cazuri, Ministerul Justiției informează primarul, iar după implementarea Registrului de Stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală".

Deci, cetățenii Republicii Moldova domiciliați în afara țării au întrunit toate condițiile pentru a beneficia de dreptul de a alege în scrutinul din 13 noiembrie 2016.

c) **Garanțiile**. Din nou vom apela la reglementările normative studiind două domenii: principii generale și principii speciale, și anume:

Potrivit art.1 alin.(3) din Constituție, „Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate".

Art.4

(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamental ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.

Mai mult ca atît, **art.7** stipulează: „Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are prevedere juridică".

Principiul egalității cetățenilor este stipulat în art.16 alin.(2) din Constituție, care stipulează: „Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială".

Următorul aspect fundamental al acestui drept fundamental îl constituie ***Principiile realizării dreptului de vot*** – garanții.

A. Reglementări normative. Primul document al dreptului internațional care operează cu această materie este Declarația Universală a Drepturilor Omului, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 10 decembrie 1948. Potrivit art.21 alin.3 din Declarație, „voința poporului este baza puterii de stat, această voință trebuie să

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 60 25.07.2017 15:32:46

fie exprimată prin alegeri oneste care trebuie să aibă loc periodic sub regim universal, egal și prin vot secret sau după o procedură echivalentă care să asigure libertatea votului"[11].

În dreptul intern, Constituția Republicii Moldova, ca Lege Supremă, redă aceste reglementări în următoarea formulă:

(1) Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2) Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de vot de la vîrsta de 18 ani, împliniți pînă în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcînd cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege (or diaspora nu cade sub această interdicție).

Codul Electoral, adoptat la 21 noiembrie 1997 (nr.1381-XIII), prin art.2 alin.(1) prevede că cetățenii Republicii Moldova participă la alegeri prin vot universal egal, direct, secret și liber exprimat.

Codul dezvoltă fiecare principiu dedicîndu-i un articol separat.

Potrivit art.3 (vot universal), cetățenii Republicii Moldova pot alege și pot fi aleși fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau origine socială.

Votul egal sau egalitatea votului semnifică în redacția art.4 din Codul Electoral că în cadrul oricărui scrutin, fiecare alegător are dreptul la un singur vot. Fiecare vot are putere juridică egală.

În contextul principiului vot direct alegătorul votează personal. Votarea în locul unei persoane este interzisă.

Principiul „votul secret" semnifică că votarea la alegeri și/sau referendum este secretă, excluzându-se astfel posibilitatea influențării voinței alegătorului.

În conformitate cu principiul votului liber exprimat, nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent.

Deci, reglementările juridice privind principiile realizării dreptului de vot sunt următoarele: universalitatea, egalitatea, votul direct, votul secret și votul liber exprimat.

B. Abordări doctrinare ale principiilor realizării dreptului la vot sau garanțiile de exercitare efectivă a drepturilor electorale

Constituționalistul Ion Guceac menționează că principiile realizării de către cetățeni a drepturilor de a alege și de a fi ales în autoritățile publice reprezentative și în organele de administrare locală sunt considerate în Constituția Republicii Moldova (art.38) și Codul Electoral (art.2) [12].

Anume aceste principii sunt expuse pe larg și de către V. Popa [7].

I. Deleanu, vizavi de atributele votului, menționează că votul este universal, egal, direct, secret și facultativ („liber exprimat") [14].

„Egalitatea votului este – și ea – o formă de exprimare a egalității între cetățeni, în sensul că aceeași forță este atașată fiecărui buletin de vot. Cu alte cuvinte, voturile se numără, nu se cântăresc" [14].

„Egalitatea votului exprimă, în domeniul dreptului electoral, marele principiu al egalității în drepturi a cetățenilor fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie sau apartenență politică, avere sau origine socială" [15].

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 61 25.07.2017 15:32:46

„*Universalitatea* votului constituie forma specifică de exprimare a două dintre principiile democrației autentice: universalitatea drepturilor și egalitatea în drepturi, inclusiv egalitatea în fața legii" (art.15 și art.16 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova.

Ionescu Cristian[16] utilizează formula caracteristicile votului (universalitatea, egalitatea, votul direct, votul secret și liber exprimat).

Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina expun esența trăsăturilor votului (universal, egal, direct, secret și liber exprimat) [17].

Articolul 2, alin.(2) (Principiile participării la alegeri) din Codul Electoral [13] stabilește:

(2) Participarea la alegeri este liberă (benevolă). Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului cu scopul de a le sili să participe sau să nu participe la alegeri, precum și asupra exprimării de către acesta a liberei sale voințe.

Codul Electoral, art.7, vot liber exprimat. Nimeni nu este în drept să exercite presiuni asupra alegătorului pentru a-l face să voteze sau să nu voteze, precum și pentru a-l împiedica să-și exprime voința în mod independent.

(3) Cetățenii Republicii Moldova care domiciliază în afara țării beneficiază de drepturi electorale depline în condițiile prezentului cod. Misiunile diplomatice și oficiile consulare sunt obligate să creeze condiții pentru ca cetățenii să-și exercite liber drepturile lor electorale.

Art.13 **Restricții**

(1) Nu au dreptul de a alege persoanele:

a) care nu întrunesc condițiile prevăzute de art.11 (adică nu sunt cetățeni ai Republicii Moldova, dar nu au vîrsta de 18 ani; cei privați de acest drept în modul stabilit de lege).

b) Care sunt recunoscute incapabile pentru hotărîre definitivă a instanțelor de judecată. Despre existența unor astfel de cazuri, Ministerul Justiției informează primarul, iar după implementarea Registrului de stat al alegătorilor – Comisia Electorală Centrală.

După elucidarea prevederilor legale pe care trebuie să le întrunească cetățeanul pentru a-și exercita dreptul de vot, vom trece la expunerea normativă a organelor etatice, obligate să asigure în practică acest drept, dreptul de vot.

Doar Codul Electoral enumără aceste organe și atribuțiile lor. Primul organ etatic este Comisia Electorală Centrală, care, conform art.22 alin.(1), lit. d), asigură întocmirea și verificarea listelor electorale, colaborînd în acest scop cu autoritățile administrației publice centrale și locale, cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, cu misiunile diplomatice și oficiile consulare.

Lit. g) conlucrează, în procesul de organizare și desfășurare a alegerilor ca:

– Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Comunicațiilor la asigurarea evidenței alegătorilor, inclusiv a celor aflați peste hotarele țării, în temeiul Registrului de stat al alegătorilor, format în baza Registrului de stat al populației;

– Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene, misiunile diplomatice și oficiile consulare, la constituirea secțiilor de votare pentru cetățenii aflați peste hotare.

Reglementări destul de clare privind listele electorale, cât și secțiile de votare.

q) analizează fraudele electorale, inclusiv cele presupuse, din alegerile trecute, curente sau viitoare și ia măsuri pentru prevenirea lor; informează autoritățile publice despre necesitatea soluționării unor chestiuni, în conformitate cu legislația electorală.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 62 25.07.2017 15:32:46

Totodată, trebuie de menționat, potrivit art.29, **particularitățile** constituirii și funcționării secțiilor de votare din străinătate și a birourilor electorale ale secțiilor de votare din străinătate.

(2) În cazul alegerilor parlamentare, prezidențiale și ale referendumului republican, pe lîngă misiunile diplomatice și oficiile consulare ale Republicii Moldova se organizează **una sau mai multe secții de votare** (s.n.) pentru alegătorii care se află în străinătate la data alegerilor.

Din ce cauză nu s-a realizat această prevedere? Care au fost impedimentele? Conform alin.(3), în afară de secțiile de votare prevăzute în alin.(2), vor fi organizate, cu acordul autorităților competente ale țării respective, secții de votare și în alte localități. Organizarea acestor secții de votare se stabilesc de Comisia Electorală Centrală, la propunerea Guvernului, în colaborare cu Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene și cu alte autorități ale administrației publice centrale, în baza înregistrării prealabile…".

Cu alte cuvinte, Comisia Electorală Centrală nici nu a deschis mai multe secții de votare în misiunile diplomatice și oficiile consulare, dar nici nu a informat cetățenii despre legitimitatea deschiderilor și altor secții de votare.

Următoarea obligație a Comisiei Electorale Centrale este stipulată în art.38[1] – *Registrul de stat al alegătorilor*:

(2) Formarea listelor electorale se face de către Comisia Electorală Centrală în baza Registrului de Stat al alegătorilor constituit în baza Registrului de stat al populației, a cărui autoritate deținătoare pune gratuit la dispoziția Comisiei, în fiecare an cel tîrziu pînă la data de 31 ianuarie, precum și periodic, iar în cazul desfășurării alegerilor – și odată cu anunțarea datei alegerilor și informațiile necesare întocmirii și actualizării Registrului de stat al alegătorilor.

(4) Alegătorii cu domiciliul sau reședința în străinătate, precum și alegătorii aflați temporar în străinătate, la cererea lor, se înscriu în Registrul de stat al alegătorilor cu datele corespunzătoare ultimei adrese de domiciliu sau reședință.

Codul Electoral prevede prin art.39 *Listele electoral*e pentru cetățenii aflați peste hotare:

(6) Pentru secțiile de votare constituite în afara Republicii Moldova, listele electorale se întocmesc și pe baza datelor colective de conducătorii misiunilor diplomatice și al oficiilor consulare care activează pe teritoriul statelor respective. La începutul perioadei electorale misiunile diplomatice și oficiile consulare aduc la cunoștința publică și actualizează listele electorale … care „se trimit Comisiei Electorale Centrale". Apare întrebarea: Din ce cauză nu s-a făcut acest lucru?".

De asemenea, Codul Electoral prevede prin art.69 *Răspunderea juridică* – încălcarea dreptului de vot. Conform alin.(1), persoanele fizice și juridice care încalcă prevederile legislației în vigoare, împiedică exercitarea liberă a drepturilor electorale ale cetățenilor … poartă răspundere în conformitate cu legislația în vigoare.

Împărtășim conceptul doctorului în drept P.Răileanu, conform căruia „… legalitatea scrutinului electoral constituie o garanție fundamentală a exercitării în condițiile legii a suveranității poporului, a exprimării voinței acestuia pe marginea construirii autorităților sale reprezentative, care urmează să-i realizeze interesele și aspirațiile" [18].

În viziunea lui P.Răileanu, rolul Curții Constituționale în asigurarea legalității scrutinelor electorale privește următoarele momente importante:

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 63 25.07.2017 15:32:46

„ – asigurarea constituționalității electorale și confirmarea constituționalității desfășurării scrutinului electoral" [19].

O altă idee „… *instanțelor de judecată le revine un rol important în desfășurarea alegerilor libere și corecte, în sarcina cărora este pusă examinarea raporturilor juridice generate de conflictele electorale*".

V. Consecințele nerealizării cetățenilor a dreptului de vot

După încheierea celui de-al doilea scrutin pentru alegerea Președintelui Republicii Moldova din 13 noiembrie 2016, Comisia Electorală Centrală a prezentat la 13 decembrie 2016 Curții Constituționale actele pentru confirmarea alegerilor și validarea mandatului de Președinte al Republicii Moldova.

La aceeași dată, candidata Maia Sandu a depus contestație la Curtea Constituțională împotriva Hotărîrii Comisiei Electorale Centrale cu privire la totalizarea rezultatelor alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova, solicitînd contestarea fraudei rezultatelor și anularea celui de-al doilea tur de scrutin. Dat fiind că tema supusă cercetării se axează tocmai pe materia contestației, asupra ei și ne vom opri atenția.

În contestație au fost invocate următoarele pretinse încălcări electorale:

a) suprimarea dreptului la vot al cetățenilor domiciliați peste hotare, prin lipsa buletinelor de vot și organizarea deficitară a procesului de votare de către autoritățile publice;

b) transportarea organizată și coruperea alegătorilor domiciliați în stânga Nistrului;

c) implicarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe din Moldova în campania electorală;

d) votarea multiplă;

e) distribuirea de către reprezentanții contracandidatului Igor Dodon a materialelor cu caracter defăimător;

f) favorizarea de către instituțiile mass- media a contracandidatului electoral.

Examinînd contestațiile, Curtea Constituțională a constatat că fenomenele invocate au avut loc în realitate. Aceste constatări sunt reflectate atît în textul de bază al Hotărîrii, cît și în textul celor șase adrese (pcc-01/139e-34/1-pcc-01/139e-34/6) [20].

În adresa PCC-01/139e-34/2 Curtea Constituțională a constatat „mai multe deficiențe în Codul Electoral în partea ce ține de examinarea contestațiilor, în acest sens autoritățile electorale și instanțele de judecată respingînd un număr mare de contestații ca fiind în afara competențelor lor".

Apare firească întrebare, dar de competența căror autorități ține examinarea contestațiilor electorale, obligații stabilite în Codul Electoral (expus în textul articolului). Mai degrabă se poate constata neglijarea din partea autorităților vizate a dreptului cetățeanului de a alege.

Pe bună dreptate „… instanțele judecătorești constituie un important barometru, care ne arată la ce nivel se află procesul de dezvoltare a democrației, cum sunt apărate drepturile și libertățile fundamental ale cetățenilor…"

În adresa PCC-01/139e-34/2 Curtea Constituțională constată că „mai mulți cetățeni ai Republicii Moldova aflați în străinătate nu și-au putut exercita dreptul de vot și că numărul secțiilor de votare și al buletinelor de vot distribuite secțiilor de votare din afara țării au fost, de fapt, insuficiente". Cu alte cuvinte, s-au confirmat încălcările invocate în contestare.

Or tocmai Comisia Electorală Centrală, Ministerul Tehnologiilor Informaționale și Ministerul de Externe și Integrării Europene sunt obligate să organizeze buna desfășu-

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 64 25.07.2017 15:32:46

rare a alegerilor și în afara hotarelor Republicii Moldova. Vina completamente o poartă aceste instituții etatice.

În contestație, prin p.6) se formalizează încălcarea legislației prin coruperea alegătorilor. În adresa PCC-01-139e-34/4 Curtea Constituțională reține că, „coruperea alegătorilor trebuie privită ca o gravă încălcare a principiilor alegerilor libere și democratice, inclusiv a procesului echitabil și transparent al alegerilor. Asemenea încălcări creează precondiții pentru a pune la îndoială legalitatea și legitimitatea alegerilor. De asemenea, aceste încălcări pot influența considerabil rezultatele alegerilor".

Vom evidenția din textul adresei citate cu privire la acțiunile de corupere a alegătorilor următoarele fraudări considerabile aduse procesului de exercitare de către cetățeni dreptului de vot: 1) încălcarea gravă a principiilor alegerilor libere și democratice, precum și a onestității alegerilor (Declarația Universală a Drepturilor Omului, art.21 citat anterior); 2) încălcarea principiului echității și transparenței, principii unanim recunoscute în dreptul internațional; 3) încălcarea principiilor legalității și legitimității alegerilor, principii indispensabile statului de drept și democratic; 4) în ansamblul lor încălcarea principiilor invocate influențează considerabil rezultatele alegerilor.

Așa fiind, din concluzia Curții Constituționale, în viziunea noastră, rezultă cu certitudine o singură soluție: invalidarea alegerilor Președintelui Republicii Moldova din 13 noiembrie și anularea celui de-al doilea tur de scrutin.

Următoarele încălcări electorale numerotate în contestație sub punctele c) și e), ce țin de implicarea reprezentanților Bisericii Ortodoxe din Moldova în campania electorală și distribuirea materialelor cu caracter defăimător.

Adresa PCC-01-139e-34/5 Curtea Constituțională a constatat „implicarea agresivă în cadrul alegerilor prezidențiale a reprezentanților Mitropoliei Moldovei, care au utilizat un limbaj extremist, xenofob, homofob și sexist la adresa unui **comunicat** electoral, fapt confirmat și de rapoartele observatorilor naționali și cei internaționali. Curtea a reținut că un asemenea comportament este contrar prevederilor Constituției.

Curtea a constatat că "toate autoritățile statului responsabile de procesul electoral și activitatea cultelor religioase nu și-au onorat obligația de a împiedica și sancționa implicarea cultelor religioase în procesul electoral". Atunci, cui, dacă nu Comisiei Electorale Centrale și Instanțelor de judecată le aparținea această obligație întru garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor în procesul electoral?

În contestație sub p.f) se arată că în calitate de încălcare electorală apare și favorizarea de către instituțiile mass-media a contracandidatului electoral. Curtea Constituțională prin adresa PCC-01-139e-34/6 apreciază rolul mass-mediei în campania electorală, dar se remarcă totodată imperfecțiunea legislației ce face imposibilă aplicarea sancțiunilor respective [21].

Chiar dacă este așa, Curtea Constituțională are și funcția de garant al supremației Constituției (art.134 alin.(3) din Constituție). Or, potrivit art.34 alin.(3) din Constituție, dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională. Iar alin.(4) stipulează în mod special că mijloacele de informare publică de stat sau private sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice. Observăm și la acest capitol, încălcarea prevederilor constituționale și în cadrul campaniei electorale pentru alegerile din 13 noiembrie 2016.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 65 25.07.2017 15:32:46

Curtea Constituțională a constatat încălcări grave ale legislației electorale și în alegerile din 13 noiembrie 2016, încălcări invocate în contestația depusă la 13 decembrie 2016. Aceste încălcări în cumulul loc au influențat considerabil rezultatele alegerilor din 13 noiembrie 2016, adresa PCC-01/139e34/4 fiind argument în invalidarea alegerilor și anularea celui de-al doilea tur de scrutin.

Și aceasta, deoarece alegerile, inclusiv ale Președintelui Republicii Moldova, reprezintă un proces complex de acțiuni cu profunde efecte juridice la fiecare etapă, care în ansamblul lor caracterizează procesul electoral ca legal și legitim și nu doar suma aritmetică a voturilor exprimate.

În cazul nostru, anume funcționarii au beneficiat de protecție din partea Curții Constituționale, și nu cetățenii, ale căror drepturi fundamentale au fost încălcate în mod benevol.

Concluzii. În virtutea sa de *homo sapiens,* omul este înzestrat de la natură cu drepturi fundamentale inalienabile ființei sale, care în fond sunt drepturi subiective esențiale pentru viața, libertatea și demnitatea lui indispensabile pentru libera dezvoltare, drepturi stabilite prin Constituție și garantate prin Constituție și legi.

Din ansamblul drepturilor fundamentale o categorie aparte, și anume drepturile exclusiv politice, adică dreptul de a alege și dreptul de a fi ales, prezintă o importanță juridică cu multiple consecințe practice, deoarece dreptul de a alege este mecanismul democratic de exercitare directă a suveranității naționale.

Acest drept se încadrează în instituția dreptul electoral, care cuprinde normele juridice ce stabilesc, pe de o parte, care sunt drepturile electorale, condițiile ce trebuie îndeplinite de o perspectivă pentru a fi beneficiarul acestora, precum și garanțiile ce fac efectivă exercitarea lor. Pe de altă parte, stabilesc obligațiile organelor de stat în legătură cu alegerile, regulile de organizare și desfășurare a alegerilor, precum și cele de stabilire, centralizare și comunizare a rezultatelor votării.

Deci, dreptul electoral este un proces complex între subiecții bine determinați cu drepturi și obligații clar stabilite și garantate etatic. În fond, alegerile reprezintă un proces complex de acțiuni cu profunde semnificații practice, la fiecare etapă a procesului electoral dându-i un aspect legal și legitim, și nu doar suma aritmetică a voturilor exprimate.

Alegerile Președintelui Republicii Moldova din 13 noiembrie 2016 au demonstrat cu certitudine două tendințe diametral opuse, și anume: 1) voința cetățenilor de a-și exercita dreptul suveran de vot și 2) îngrădirea de către organele competente a acestui drept, în mod deosebit a cetățenilor domiciliați în afara țării, precum și inacțiunea lor pentru a nu admite fraudarea alegerilor. Totodată, atât organele electorale, cât și instanțele judecătorești sub diferite pretexte au refuzat examinarea unui număr mare de contestații privind încălcarea procesului electoral inclusiv și de către Mitropolia Moldovei.

Aceste fapte constatate și de către Curtea Constituțională denotă că statul Republica Moldova în mod vădit își neglijează proprii cetățeni, încălcându-le dreptul fundamental la vot.

Cetățenii nu și-au restabilit drepturile constituționale nici la Curtea Constituțională, care, conform art.134 (3) din Constituție, garantează supremația Constituției și garantează responsabilitatea statului față de cetățeni. Stabilind în cele șase adrese grave încălcări ale legislației electorale, printre care și coruperea (adresa PCC-01/139e-34/4), influențează considerabil rezultatele alegerilor.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 66 25.07.2017 15:32:46

Considerăm că Curtea Constituțională în calitatea sa de garant al supremației Constituției, Lege Fundamentală a poporului, urma să invalideze scrutinul cu adoptarea acestor șase adrese. Numai într-o așa situație adresele aveau să fie preluate de către parlament, alternativa este teama că ele vor rămîne doar adrese, stimulînd guvernanții să sfideze drepturile omului şi Constituția.

Aşadar, omul/cetățeanul și statul într-o societate democratică sunt iminent legați cu obligațiuni și responsabilități inter impuse. Anume acest aspect determină libertatea omului/ persoanei/cetățeanului și a drepturilor sale, în care în mod dialectic sunt reflectate realitățile dintre cetățean și stat.

Totodată în contextul realizării dreptului constituțional al fiecărui cetățean de a vota este analizată riguros în plan teoretico-științific a legislației în vigoare a Republicii Moldova cu privire la acest subiect

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

1. Ion Guceac. Omul, Societatea, Statul- categorii constituționale perene. Bucureşti: Universul Juridic, 2017, p.7.
2. Deleanu Ion. Drept constituțional şi instituții politice. Bucureşti: Europa Nova, 1996, vol.2, p.115.
3. Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina. Drept constituțional şi instituții politice. Bucureşti: CH Beck, vol.1, 2011, p.141.
4. Deleanu Ion. Drept constituțional. Bucureşti: Europa Nova, 1996, vol.1, p.187.
5. Tămaş S. Dicționar politic. Instituțiile democrației şi cultură civică. Bucureşti: Şansa, 1996, p.226.
6. Cârnaț Teodor. Drept constituțional. Chişinău: Prin-Caro SRL, 2010, p.346.
7. Popa Victor. Drept public. Chişinău, 1998, p.163.
8. Idem.
9. Muraru Ioan, Tănăsescu Elena Simina. Drept constituțional şi instituții politice. Bucureşti: CH Beck, vol.II, 2013, p.90.
10. Ibidem, p.91.
11. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Editura Oficială „Tratate internaționale". Chişinău, 1998, vo.1, p.11.
12. Aderat la declarație prin Hotărîrea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990. În:
13. Codul Electoral. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova.nr.81/667 din 08.12.1997.
14. Deleanu Ion. Op.cit., p.98.
15. Constituția Republicii Moldova.În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr.1, august 1994.
16. Republica Moldova a aderat la Declarație prin Hotărîrea Parlamentului nr.217-XII din 28.07.1990.
17. Declarația Universală a Drepturilor Omului. Editura Oficială „Tratate internaționale". Chişinău, 1998, vo.1.
18. Codul Electoral nr.1381-XIII din 21.11.97. În :Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr.81 din 08.12.97, art. nr.667, intrat în vigoare la 08.12.97.
19. Guceac Ion. Curs elementar de drept constituțional. Chişinău: „Tipografia Centrală", Vol.2, 2002, p.209; Guceac Ion. Drept electoral. Chişinău: S.n. FE-P „Tipografia Centrală",Vol.2, 2005, p.35-49; Cârnaț Teodor. Drept constituțional. Chişinău, 2010, p.348-349.
20. Popa Victor. Drept public,170-175.
21. Hotărârea Curții Constituționale privind confirmarea rezultatelor alegerilor şi validarea mandatului de preşedinte al Republicii Moldova nr. 34 din 13 decembrie 2016. În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova, nr. 2-8 (5925-5931) din 6.01.2017, art. nr. 1.

Revista Filosofie nr_2_corectat pentru tipar.indd 67 25.07.2017 15:32:46